

Brigada na Baniji

(11. oktobar - 1. novembar 1942)

Lika ja prije jeseni 1942. imala tri brigade, a Kordun, Banija i Dalmacija po dvije. »Formiranjem brigada i njihovim osposobljavanjem za djelatnost kao operativnih jedinica, stvoreni su na našem terenu uslovi za opsežnije operacije«, ustvrdio je početkom oktobra Glavni štab.²⁹⁰¹ S 1. brigadom je Glavni štab računao kao s jednom od pet brigada operativne grupe Glavnog štaba, koja će, neposredno pod komandom Glavnog štaba, uzeti učešća u predstojećim krupnijim operacijama.²⁹⁰ Može biti da je Glavni štab, planirajući akciju te grupe brigada, postupio po Titovom savjetu da se organizira »jedno dublje prodiranje u Hrvatsku kako bi se partizanskim pokretom obuhvatila cijela ta pokrajina«. ²⁹²¹

Uoči povjesne sjednice CK KPJ na kojoj je, na Oštrelju, 18. oktobra, rješavano i o dvije osnovne operacije proleterskih, krajiških i hrvatskih brigada, s dijelom snaga prema Grahovu i sjevernoj Dalmaciji, a s dijelom u dolinama Une i Korane, i o formiranju divizija, to jest o preraštanju partizanskih jedinica u suvremene operativne jedinice, u Narodnooslobodilačku vojsku, kao i o uspostavljanju narodnooslobodilačkog pokreta u državu - o sazivanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i stvaranju vlade narodnooslobodilačkog pokreta, Glavni štab Hrvatske je obavjestio Vrhovnog komandanta da je na savjetovanju u Drežnici Banija izabrana »za teritoriju naših neposrednih operacija«. Komandant GŠH Ivan Rukavina u izvještaju poslanom Vrhovnom štabu 12. oktobra objašnjava kako »Banija predstavlja sektor koji je vojnički i politički najpovoljniji za krupnije operacije«. Lika ne dolazi u obzir: nema prostora za krupnije operacije. U Lici »partizanske jedinice posvuda djeluju osim na uskom pojasu uz željezničku prugu, koju neprijatelj (okupator uz pomoć ustaša, četnika i drugih snaga) vrlo uporno brani«. Napadi na željezničku prugu, stalno ponavljani, koliko god su bili neophodni, još više su bili iscrpljujući. U tim napadima neprijatelju je otimano malo oružja, a oružje je bilo nasušna potreba. I o tome je Titu pisano 12. oktobra: kako napadima na prugu »naše jedinice zadadu neprijatelju teške gubitke«, kako »unište po nekoliko kilometara pruge«, ali i o tome kako » se srazmjerno malo zaplijeni oružja, uzimajući u obzir veličinu naših snaga, koje su u operaciji angažovane«.

U Lici, po shvatanju Glavnog štaba, više nije bilo boračkog potencijala i nije se imalo koga mobilizirati. Možda je to tačna ocjena, ako se govori o srpskom življu Like, ali u hrvatskim selima su postojale

²⁹⁰¹ Zb. NOR, V/8,168.

²⁹¹ Isto.

²⁹²¹ J. B. Tito, n. d. 12,25.

ljudske i ekonomske rezerve, samo je bilo neophodno jače, ustrajnije i smišljenije političko angažiranje. Odustavši od daljih operacija u zapadnoj Lici, kao i u kotaru Otočac, s uvjerenjem da te operacije i »pored velikih žrtava... ne bi vodile nekim znatnijim uspjesima«, Glavni štab je u pismu Vrhovnom štabu pohvalio dejstva 1. i 2. brigade, ali je umanjio i vojni i politički uspjeh tvrdeći da »te operacije nisu donijele niti neku veću količinu oružja, a niti neke naročite mogućnosti mobilizacije«.

Glavni štab se, začudo, nije opredjelio ni za operacije objedinjenih krupnijih snaga 1. operativne zone na Kordunu, mada je u razmišljanjima o planovima sve vrijeme prisutno shvatanje da bi razbijanje »koridora koji odvaja Liku od Korduna značilo velik vojnički uspjeh«. Upravo na tom koridoru, gdje se 1. brigada okušala u dane svog formiranja, neprijatelj je »veoma aktivan«: »vrlo su česti ispadi ustaša i domaćih naoružanih bandita, pri čemu ubijaju i pljačkaju sela našeg oslobođenog teritorija«. To što je neprijatelj na tom koridoru »veoma aktivan« kao da je zbunilo Glavni štab.

Glavni štab je, dajući zadatke grupi brigada, smatrao da je »neprijatelj prilikom svoje posljednje ofanzive na Baniju ostavio niz garnizona, koji nisu naročito utvrđeni« i vjerovao je da će biti razmjerno lako osvojivi, posebno što su »u tim garnizonima u većini domobranci, koji su za vrijeme ofanzive javno manifestovali svoje simpatije za partizane«. Osim kalkuliranja s domobranskom neborbenošću (»uopće su domobranci pokazali da nisu naročito spremni za borbu protiv partizana«), Glavni štab je računao da bi u Baniji »momenat iznenađenja mogao biti odlučan za uspjeh operacije«. Pokazat će se da »momenat iznenađenja« neće »biti odlučan za uspjeh operacije«, a pokazat će se da ni domobranci i nisu onako neborbeni koliko se to vjerovalo. No u svakom slučaju, planirajući operacije u Baniji, Glavni štab je razložno računao da bi uspješnim pohodom »otežali promet, a eventualno i presjekli puteve Petrinja - Bosanski Novi i Petrinja-Kostajnica, koji su neprijatelju sada naročito važni«. Istovremeno, računalo se da bi »veći uspjesi povratili povjerenje naroda u naše snage«, mada će se pokazati da to narodno povjerenje i nije »bilo pokolebano odlaskom naših snaga (s Banije) prilikom posljednje neprijateljske ofanzive«. ²⁹³

Prva NOU brigada Hrvatske je na Baniju krenula ujutro 11. oktobra poslije smotre u Vujinovicima Glavama. Uz prethodno objašnjenje komandanta zone, da »Banija predstavlja sektor koji je vojnički i politički najpovoljniji za krupnije operacije«, s nerazložnim uvjerenjem da se domobranci na Baniji neće angažirano boriti protiv partizana, jer su već »javno manifestovali svoje simpatije za partizane« i da će »nekoliko mjesta s jačim neprijateljskim garnizonima«, kao što je Glina, biti razmjerno lako osvojiti, brigadi je 10. oktobra naređeno da krene »pravcem Plitvička jezera - Močila, gdje će preko komande područja Kordun stupiti u vezu sa Glavnim štabom Hrvatske« i »dobiti naređenja za dalji rad«. ²⁹⁴ U 7 sati 11. oktobra brigada je krenula naznačenim pravcem, da bi - uz zadržavanje, radi partijske konferencije i savjetovanja u Pri-

²⁹³> Zb. NOR, V/8,170.

²⁹⁴> Isto, 65.

sjeki na Petrovoj gori - 18. oktobra stigla na Baniju. U Klasniću je brigadu čekalo zadivljujuće iznenađenje: sve živo i zdravo izišlo pred izduženu kolonu od gotovo 1100 boraca. Poredale se žene i omladinke uz cestu ušorenog sela, iznijele pečenja i kolače, sireve i voće, pekmez i boce s rakijom... »De, dijete« - čuju se ustreptali glasovi dobrote i radosti: »Uzmi, srećo, od srca je«, »Uzmi, družo, sve treba da dijelimo!« Nikola Đurđević, vodnik u 1. četi 1. bataljona, kasnije će često hvaliti Klasnić: »Našopalo nas kao ćurke s orasima!«

Obaviješten o Klasniću i dočeku 1. brigade, sekretar CK KPH Vlado Popović je Titu pisao:

»Naše brigade uživaju veliku popularnost u narodu. Kada je I brigada pošla na Baniju, seljaci su jedne općine čistili cestu u dužini od 5 kilometara za defile Brigade i donosili poklone borcima.«²⁹⁵

U Klasniću je brigada obaviještena o tome da joj, s drugim snagama, predstoji napad na ustaško-domobranski garnizon u Glini. Dva dana se brigada zadržala u Klasniću, čašćena, a zatim je, dan uoči planiranog napada, sve vrijeme praćena kišom i jakim vjetrom, prešla u Drenovac, na obali Bručine, desetak kilometara jugoistočno od Gline.

Na Baniji su se tih dana zatekle i dvije banijske brigade, 7. i 8, te 5. kordunaška NOU brigada. Druga lička je ostala na Kordunu, angažirana u borbama na Perjasici i, potom, u neposrednoj blizini Karlovca. Za združene snage, to jest za grupu od četiri brigade, Glavni štab Hrvatske je obrazovao jedinstveno rukovodstvo - Operativni štab: Ivan Gošnjak je bio komandant, Đuro Kladarin politički komesar, Perica Kleut zamjenik komandanta, Đoko Jovanić operativni oficir, Simo Todorović obavještajni oficir, Dušan Starčević oficir za vezu, Rade Bulat oficir štaba i Adam Vladić intendant.²⁹⁶ Taj je štab 21. oktobra izdao zapovijest za napad na Glinu.

Prvoj brigadi je naređeno da, »ojačana sa 2 teška bacača i jednim protutenkovskim mitraljezom«, koji je bio zaplijenjen u Pazarištima, treba »sa jednim bataljonom likvidirati neprijateljsko uporište na Kozarici« i »zauzeti željezničku stanicu« (štab brigade će taj zadatak povjeriti 3. bataljonu), sa 1. i 2. bataljonom »probiti se od Majskih Poljana preko potoka Maje, sa zadatkom da se osvoji neprijateljska baterija kod klaunice i probije u centar grada, u kome likvidirati uporište i zaći sa leđa duž rječice Maje i željezničke pruge«. Četvrti, banijski bataljon, jedini čiji su borci dobro poznavali Glinu, neće biti uključen u napad: zadržan je »između sela Jukinca i Prekopa u cilju osiguravanja ceste Petrinja - Glina od nadiranja neprijatelja«.²⁹⁷

Dvije banijske brigade, 7. i 8, kao i 5. kordunaška, po naređenju operativnog štaba Grupe, uglavnom su raspoređene na prilazima Glini: kod Gređana, prema Topuskom, raspoređen je bio dio snaga 7. brigade, od Gore prilaze zatvara 8. brigada, uz zadatak da, ako bude moguće, »likvidira neprijateljska uporišta kod Graberja i na Perkovića Brdu«, a lijevo od 8. brigade raspoređena je kordunaška 5. brigada prema neprijatelju u Hrastovici i Cepelištu. Jedan bataljon 5. brigade je bio

²⁹⁵> isto, IX/2, 290.

²⁹⁶> Isto, V/8,225.

²⁹⁷> Isto, 277.

u rezervi štaba Grupe, a dva bataljona 7. brigade su uključena u borbu za Glinu sa zadatkom da »prodru od Jukinca, likvidiraju neprijateljsko uporište na rijeci Maji i da se probiju u sjeverni dio grada u cilju čišćenja neprijateljskih uporišta sjeverno od grada i u samom gradu«, a zatim »preko sajmišta da prodiru u zapadni dio grada i očiste neprijateljska uporišta«.

U zapovjesti operativnog štaba Grupe brigada rečeno je da u Glini »neprijatelj raspolaže sa oko 650 vojnika, od koga broja jedna satnija ustaša, a ostalo domobrani«, i da »neprijatelj raspolaže jednom baterijom od 4 topa, koji se nalaze kod klaonice, i 4 teška i 8 lakih bacača«, a da je »ljudstvo naoružano mitraljezima, puškomitraljezima i karabinim«. Nije kazano da su u Glini dijelovi zloglasne bojne Ivana Mraka i dijelovi 1. oružničke pukovnije. Pokret Grupe brigada pratilo je uvjerenje Glavnog štaba Hrvatske da su domobrani više skloni partizanima nego ustašama i da samo traže pogodnu priliku za predaju.

Mada ustaše priznaju oktobra 1942. godine da je u njihovoj »državi«, Endehaziji, »obće stanje jako zabrinjavajuće radi sve jače i jače djelatnosti komunističko-partizanske«, tako da »oružničke postaje uslied slabe jačine nisu u stanju obraniti ni mjesta svoga stanovanja, a kamoli svoja područja«, ipak je valjalo računati na to da će Glina biti do poslednjeg ustaše branjena.

Dok je, 21. oktobra, vršeno izviđanje terena u prisustvu svih komandira i komandanta, Prva brigada je bila u Klasnici, 18 kilometara jugoistočno, na sjeverozapadnim obroncima Šamarice. Dvadesetak sati prije napada, planiranog za ponoć u noći 22. i 23. oktobra, 1. brigada se pomjerala desetak kilometara na sjever, u dolinu Bručine, u selo Drenovac, koje je od Gline udaljeno gotovo koliko i Klasnić tako da će jedinice ući u borbu već uočljivo zamorene dosta napornim maršem preko Majskog Trtnika, Ravnog Rašća, Roviške, Crnog Luga i Maje.

Onih je dana bilo dosta kiše, a popodne 22. oktobra počeo je snažan pljusak. Zbog toga ni jedan bataljon nije bio na polaznim položajima u dogovoreno vrijeme i napad ne počinje po naređenju štaba Grupe brigada u 24 sata 22. oktobra, nego u 1. 45 23. oktobra.

U izvještaju operativnog štaba Grupe brigada kaže se da su »bataljoni uspjeli bez žrtava preći kanal« i da su, zahvaljujući dobronj planu operativnog štaba u kojem je »utvrđeno najslabije mjesto u odbrani neprijatelja«, uspješno izvršili napad, tako da je »upad u grad potpuno uspio«. Budući da je plan operativnog štaba »bio pravilan« i da je »upad u grad potpuno uspio«, Glina bi u noći 22. i 23. oktobra bila zauzeta, a neprijatelj uništen, samo »da smo imaliiskusne komandante i komandire«,²⁹⁸ odnosno - što će pisati komesar Grupe Đuro Kladarin - da je komandni kadar umio u samom mjestu »držati jedinice na okupu«. ²⁹⁹ Operativni štab će čak i za teško podilaženje polaznim položajima okriviti niže komande, a nije uzeto u obzir da je potok Maja postao teško savladiva bujičava rijeka i - što se od zarobljenika moglo saznati - da je neprijatelj u Glini znao da će u noći 22. i 23. oktobra uslijediti partizanski napad. Operativni štab kaže da je »neprijatelj sa

299) Isto, ³¹⁵ AVII, 1467A, 21/7.

Jukinačkog mosta pobjegao« početkom napada i da se - zahvaljujući tome što »su naši bili spori i nisu dovoljno polagali pažnje na to neprijateljsko uporište«, brzo snašao i »sa jednom satnijom uspio zauzeti sve okolne zgrade oko Jukinačkog mosta«. Zapravo, sve su te zgrade otprije utvrđene za otpor, a posade u njima su pojačane uveče 22. oktobra

Preko Jukinačkog mosta, sa zadatkom da osvoje bateriju topova kod klaonice, nastupao je »Marko Orešković«, i - desno od njega - prema centru grada »Pekiša Vuksan«. Bilo je razložno očekivati da na Glinu napada i 4. banijski bataljon. Banijski su zaista 22. oktobra inzistirali da njihov bataljon bude u špici napada. Oni su bolje od ostalih znali i prilaze gradu i grad. Lakše bi se snalazili od Ličana i Kordunaša. Štab brigade je drugačije mislio: računao je na neiskusno velikog broja novih boraca 4. bataljona, a pri tome se govorilo i o mogućoj osvetoljubivosti. Zbog toga je u špicu napada, lijevom stranom Jukinačkog mosta, sa zadatkom da osvoji bateriju topova, poslan »Marko Orešković«, da bi se u gradu spojio s 2. bataljonom, koji je prodirao prema crkvi od željezničke stanice, povezan desnim krilom s dijelovima 7. banijske brigade. Treći bataljon je napadao Kozaricu i blokirao željezničku stanicu.

Uvjeti u kojima je organiziran i provoden napad bili su krajnje nepovoljni za napadača. A kako je napad tekao, nepovezan, s mnogo nesnalaženja, bez mogućnosti da se aktiviraju rezervne snage, to su se elementi nepovoljnosti uvećavali. Uroš Krunić će u komesarskom izvještaju pisati kako je uočio »mnoge greške u našoj jedinici« i kako je »štab slabo odgovorio ulozi rukovodioca«. Za najstariji i - po mnogim ondašnjim ocjenama odlučujući faktor - najuspješniji bataljon, je rekao: »Cio 1. bataljon je podbacio«.³⁰⁰ Mile Marčetić je one noći zajedno s komesarom Ilijom Radakovićem dobro organizirao napad, sam je trčao od čete do čete, pokušavao je na sve načine da poveže čete kad su prešle most i prodirale u grad, ali rezultati će biti tako mali, da će gotovo bez prigovora biti prihvaćena ocjena komesara bataljona: koliko god je 1. bataljon »borben i politički svjestan« u Glini je doživio neuspjeh, jer je bio »slabo rukovođen«. U analizama nije spomenuto strašno stanje neba i zemlje, nije uzet u obzir silni zamor boraca, koji su morali Maju preplivavati, nije se govorilo o tome kako ni Marčetić ni itko od krntijaša ne znaju čvorne tačke neprijateljskog rasporeda, a baš to će se osvetiti bataljonu kad ne postavi osiguranja prema ciglani, odakle je tučen ubitačnom vatrom.

Prvi je one noći ranjen Ilija Damjanović iz 1. čete 1. bataljona, puškomitraljezac. Metak mu je otvorio trbušnu duplju. Zastenja mladić bolno: »Drugovi moji, ostade ja brez sebe!« - a kad ga jedan od onih, koji su prethodnog jutra primljeni u Partiju, Nikola Đurđević, htjede izvući iz vode i odvesti na obalu, nije se dao. Sam se vratio. Kasnije je tu i zatečen u nesvijesti, s iglom u ruci. Pokušao je zašiti ranu. Da je brigada imala liječnika, moglo mu se pomoći.

Borba za Glinu je trajala 6 sati. Napadnuti s četiri strane, ustaše su vjerovale da ih je »napalo 2000 odmetnika«; vrhovno oružničko zapovjedništvo je obaviješteno da je partizanima »uspjelo ući u sjeverni dio

³⁰⁰) Zb. NOR, V/467.

(pravac napada 7. banijske) i istočni dio mjesta (pravac napada krtinjaša), gdje su napadali oružničku postaju i bitnicu«, a u gradu su »zapalili kotarski sud«. ³⁰⁰

U Glinu je prodiralo pet bataljona 1. udarne i 7. banijske brigade. Bataljoni nisu imali veze, ni vodiča. Mnogi su se gubili u gradskom prostoru. Ipak, i sa sjevera i sa istoka klin napada je prodirao prema centru Gline. No, kako su čete bile rasute po udarnim grupama, snaga prodora je jenjavala, a otpor je rastao. Zbog toga kuriri 1. bataljona u dva navrata trče do štaba brigade tražeći pomoć. Štab 4. banijskog bataljona, zabrinut zbog sporog prodiranja u grad, tražio je da se i taj bataljon uključi u borbu. Štab brigade nije ni to prihvatio, jer je iz Operativnog štaba javljeno da su snage određene za napad dužne da same riješe situaciju u Glini. A bataljoni u Glini su se iz sata u sat sve više iscrpljivali, nitko nije uspio da načete energije objedini, snaga je trošena tamo gdje se ništa nije moglo riješiti, pa je u osvit dana moglo samo da se donese jedno rješenje: povlačenje.

U kritici djelovanja rukovodstava i jedinica 1. udarne brigade Operativni štab je ustvrdio da dva prva bataljona 1. brigade »nisu predstavljali nikakvu udarnu snagu«. Posebno je kritikovan »Marko Orešković«, koji je »imao odmah u početku znatne gubitke«, a nije osvojio topove »pomoću kojih bi mi lako pročistili sa svim drugim neprijateljskim uporištima«. Za 2. bataljon je rečeno da je »bio skoro potpuno pasivan«, odnosno da je »ušao u ulicu gdje većinom neprijatelja nije ni bilo i borbe skoro nije ni imao«. Za neprijatelja je rečeno da »je imao dobru taktiku«. Dok su se oko 3 satnije nalazile u rovovima oko Gline, oni su imali još 2 satnije koncentrisane u samom gradu i osim njih još oko 50 ustaša i oko 30 žandara. Te rezervne snage je »bacio na ono mjesto koje je bilo najviše ugroženo i zahvaljujući našem nesnalaženju u tom potpuno uspio«. ³⁰²

Začudo, oni koji su s autoritetom pretpostavljenih ocjenjivali rezultate napada na Glinu i postupke sudionika napada sasvim su smetnuli s uma slabu obaviještenost o neprijateljskim snagama i njihovom rasporedu, a nisu uzimali u obzir ni upornost glinskih ustaša, koji su - kako to 16. novembra 1942. godine piše veliki župan kod ministra unutrašnjih poslova Josip Troyer - od uspostavljanja takozvane NDH »primenjivali malo previše drastične mjere«, pa je od njih, među ostalim, »oko 400 žena i ljudi kotara vojničkog bilo pobito«. ³⁰³ Obaviještenost o neprijatelju je bila ništavna, a neprijatelj je pak sve znao o partizanskim snagama i njihovim pokretima. Ustaško-domobranske jedinice u Glini bile su pod komandom 5. gorskog zdruga, kojim je komandovao pukovnik Lalić. Toga Lalića su banijski partizani zarobili s glavnostožernim pukovnikom Vjekoslavom Klišanićem (kasnije je postao general JNA) 29. maja između Gline i Topuskog, kod Gređana. Branko Mamula se sjeća da je zarobljeni Lalić pričao - navodeći precizne podatke - kako je njegov štab od nekog njihovog obavještajca, lugara, saznao sve podatke o pokretima 1. brigade NOV Hrvatske i drugih snaga na Baniji.

30) Isto, V/32, 466.

302) Isto, 314.

303) Isto, 508.

Obavijestio ih je i o predstojećem napadu na Glinu: kad će uslijediti i s kakvim snagama. Glinski garnizon je o tome odmah obaviješten. Grad je alarmiran. A 23. oktobra je - kao što je dogovoreno u štabu 5. zdruga - iz Petrinje preko Gore krenula Glini u pomoć čitava bojna, no stigla je kad se već 1. brigada povukla od Gline.

No, dakako, to ne znači da nije bilo subjektivnih grešaka. Nema sumnje, i štabovi bataljona su odgovorni posebno kad je riječ o nesnažanju u gradu. Ali morali su intervenirati i iz štaba brigade i iz operativnog štaba Grupe brigada. Uočivši da neprijatelj »ima rezerve svojih snaga« i da je »na najugroženije tačke bacio rezervne jedinice«, a da ni na jednom pravcu izvan Gline ne dolazi ni do kakve intervencije iz okolnih neprijateljskih garnizona, viši štabovi su morali u borbu za Glinu uključivati svoje rezerve, ponajpre 4. banijski bataljon 1. brigade, a zatim i dijelove drugih jedinica, jer - to upravo operativni štab Grupe kaže - »borbe na osiguranjima nije skoro ni bilo« (tek manji okršaj je imala 8. brigada).³⁰⁴

Ipak, napad na Glinu, iako nije uspješno završen, ne bi trebalo smatrati neuspjehom Grupe brigada Glavnog štaba Hrvatske. To će, uza svu kritiku nižih komandi, ustvrditi i operativni štab Grupe, jer bilo je nesumnjivo da »ovaj napadaj znači za Baniju jedan veliki događaj; fakat, da su partizani došli u centar grada Gline, pomlatili najmanje 50 neprijateljskih vojnika i još veći broj ranili, zapalili sudsku zgradu, te iz Gline odnijeli neprijateljske puškomitreljeze ne daje toj neuspjeloj operaciji karakter potpunog neuspjeha«.³⁰⁵

Nismo imali uvida u izveštaje satnija Mrakove bojne, ni 1. oružničke pukovnije, pa otud i neznanje o svim neprijateljskim gubicima. No, ako se i ne zna broj mrtvih i ranjenih (Vrhovno oružničko zapovjedništvo priznaje da je od oružnika bilo 20 izbačenih iz stroja: 5 poginulih, 12 ranjenih i 3 zarobljena), pouzdan je podatak iz izveštaja operativnog štaba Grupe da je u Glini u noći 22. i 23. oktobra zarobljeno 9 domobrana, 1 ustaša i 1 oružnik. Poslije istrage i suđenja, žandarmerijski (oružnički) vodnik, ustaša i jedan domobran su osuđeni na smrt, a ostali domobrani javili su se u partizane.³⁰⁶ Zna se da su Tomo Milić i Sefer Macanović ostali u »Marku Oreškoviću«.

Jedinice operativnog štaba Grupe su imale vrlo velike gubitke: 20 mrtvih, 40 ranjenih, 2 nestala. Iz 3. kordunaškog bataljona poginuo je Pero Matijević. »Pekiša Vuksan« i 4. banijski bataljon nisu imali gubitaka. Bataljon »Marko Orešković« je ostao bez osam boraca. Svi su oni ostali u pamćenju svojih drugova. Dvadesetdvođišnji sekretar Partije 1. čete 1. bataljona Branko Pećanac ušao je i u pjesmu, koja se i sad može čuti u selima izvornog toka Une. Kao i mnogi iz stroja Krntijaša, bio je nadničar i sezonac; od svoje šesnaeste gradio je ceste, nosio lučke terete, učio se kopati tunele. Stasit, mada ne previsok, rano ostario i u licu grub, imao je guste obrve nad dječeački zamodrenim očima koje su uvijek krijesile smijehom. I otac mu je poginuo, od četnika ubijen.

³⁰⁴> Isto, V/8, 318.

³⁰⁵> Isto.

³⁰⁶> Isto, 317.

Za Branka Pećanca i u bataljonskim džepnim novinama je pisalo kako je bio hrabar, bistar i lukav, u smislu da nadmudri i prevari neprijatelja, i kako je bio rječit, pokretu u kojem je poginuo najiskrenije odan, mio ljudima valjda i stoga što je svaka stvar koju je on kazivao izgledala ljepša i veća nego što uistinu jeste. Brankove istine su bile tako bogate, čak raskošne, da je ostavljao dojam da iskazuje samo djeliće svog prebogatog znanja. Zaista, u svemu tome je bilo mnogo, mnogo više iskrenosti i uvjerenja, nego znanja, u smislu obrazovanja.

Đuro Lavrnjić iz Komića pamti da su Dušan Šujica i Nemanja Marčetić, »dva diva od junaštva, dva moja brata rođena, iako su nas različite majke rodile«, poginuli pored njega³⁰⁷ kad je njihova četa prodirala između dviju utvrđenih kuća. Nemanja Marčetić, jak i spretan, bacio je na utvrđene ustaše bombu drvarske partizanske proizvodnje. Tu bombu su u 1. brigadi zvali »durhauz«. Bomba je pala na krov, odbila se i eksplodirala kraj vodnika Marčetića. Nemanja Marčetić i Dušan Šujica su tu poginuli; Marčetić od vlastite bombe, a Šujicu je ustaša iz puške pogodio u čelo.³⁰⁷ Đuro Lavrnjić, ogroman momak dugačkih ruku, bio je na tri mjesta ranjen, ali ipak je uspio izvući teže ranjenog dugajliju Iliju Bogunovića Zekana.

Iz 1. brigade bilo je 19 ranjenih.

Brigada se iz Gline povukla u Rudić, gdje se zadržala do 25. oktobra, a onda se pomjerila malo južnije, u Klasnić. »Usprkos neuspjeha na Glini« - uočio je operativni štab obišavši 1. brigadu 25. oktobra - »moral kod partizana je dobar. Partizani komentiraju kako su zvonili u crkvi u Glini, kako su se šetali ulicama Gline...³⁰⁸

Računajući s visokim moralom boraca 1. brigade, operativni štab je planirao da se što prije izvrši prodor prema Trokutu i željezničkoj pruzi Zagreb - Beograd. Zbog toga su Perica Kleut i komandant 7. banijske brigade Nina Maraković 24. oktobra izvidali u rejonu Sunja - Kostajnica - Dubica, što je od Glavnog štaba Hrvatske 18. oktobra tražio Vrhovni komandant. Bilo je, naime, odlučeno da »do 5. novembra« združene snage Operativnog štaba za Bosansku krajinu i Glavnog štaba Hrvatske napadnu Bihać, pa bi upravo stoga bilo »vrlo važno da u vrijeme oko 1. novembra preduzmete jednu jaču diverziju u istočnom dijelu Banije«. Istovremeno je Vrhovni štab tražio od Glavnog štaba »četiri hrvatske brigade« da »napadnemo i zauzmemo Bihać«. ¹⁰ Te četiri brigade trebalo je - s računom da će napad uslijediti oko 1. novembra - »blagovremeno dirigovati prema Bihaću, ali tako da neprijatelj ne sazna za vašu koncentraciju.« ³¹⁰ U Lici, na Kordunu i Baniji tada su dejstvovala tri ličke brigade, dvije kordunaške i dvije banijske. Sasvim dovoljno za ono što je tražio Vrhovni komandant: da dvije budu usmjerene na Grahovo, dvije da izvrše »jaču diverziju u istočnom dijelu Banije« (»Za ovo bi bile dovoljne dvije brigade«, kaže Tito 18. oktobra), a tri da uzmu učešća u borbama za Bihać. Glavni štab se, odnosno ko-

³⁰⁷> Osim već spomenutih - Branka Pećanca, Ilije Damjanovića, Pere Matijevića, Dušana Šujice i Nemanje Marčetića - u Glini su poginuli Jovo Miljuš, Pero Ciganović, Nikola Desnica i Jandrija Prijčić.

^m> Zb. NOR, V/8, 318.

*>> J. B. Tito, n. d. 133.

³¹⁰> Isto.

mandant Glavnog štaba se, s Operativnim štabom grupe brigada na Baniji opredijelio i za napad na prugu Zagreb - Beograd u zoni Trokuta, i za učešće u bihačkoj operaciji, ali je, prije »jedne jače diverzije u istočnoj Baniji«, odnosno prije pokreta snažne četverbrigadne grupacije »prema glavnoj pruzi«, planirao »da se dočepamo jedne bojne«.³¹¹

Može biti da je upravo u trenu kad je stvoren plan po kojem je Operativni štab očekivao »da se dočepamo jedne bojne« i da se potom udari »prema glavnoj pruzi«, kamo su već bili poslani u izviđanje Perica Kleut i Nina Maraković, stiglo pismo Vrhovnog komandanta. Jer tada su za »jaču diverziju« određene samo dvije brigade, Prva i Sedma, ali tako da te »dvije brigade ne idu predaleko, tj. prema pruzi«, jer »mogle bi zakasnuti tamo gdje će biti potrebne uz one ostale dvije«,³¹² tj. mogle bi zakasnuti da uzmu učešća u borbi za Bihać. Prije diverzije na pruzi, očekivalo se da će 1. brigada s 1. kordunaškom zauzeti Čuntić, ustaško-domobranski garnizon 13 kilometara južno od Petrinje, na sjevernim padinama Šamarice. Zbog toga je, u želji »da se dočepamo jedne bojne, dok odlazak prema glavnoj pruzi bi došao poslije«,³¹³ u izviđanje prema Čuntiću išao komandant Opsenica s Bogdanom Oreščaninom i grupom kurira. Opsenica i Oreščanin su se izjasnili protiv napada na Čuntić. Smatrali su da su neprijateljski položaji »vrlo teški za napasti«, a štab »poslije neuspjeha u Glini ne smije ići u novi neuspjeh.«³¹⁴ Potom se odustalo i od napada na »glavnu prugu«. Operativni štab grupe brigada na Baniji je to objasnio pomišlju da bi, »u slučaju brze potrebe tih brigada one mogle stići kasno i ljudstvo će biti izmoreno«.³¹⁵ Iсуviše se čekalo, i u tom čekanju, ako i nije angažirana u nekoj akciji na Baniji, brigada će biti dovedena u situaciju da se sa zakašnjenjem uključi u bihačku operaciju.

Prije odlaska s Banije, iz Klasnića, gdje se brigada zadržavala kao i uoči napada na Glinu, u 1. udarnoj brigadi Hrvatske je formirana četa za vezu. Do tada su u bataljonima i pri štabu brigade postojali kuriri, ali ne kao samostalna jedinica; svaki od tih kurira je bio vođen kao borac u četi. Za komandira čete za vezu postavljen je dotadašnji oficir za vezu u štabu brigade, zmanjski komunist, Dušan Starčević. No, njegovo rukovođenje vezom u 1. brigadi će biti kratka vijeka. U vrijeme bihačke operacije, u novembru, kad je reorganiziran Glavni štab, Dušan Starčević će, kao i operativni oficir Joco Njegomir, biti uključen u tehničke službe Glavnog štaba, a potom će biti prekomandiran u dalmatinske jedinice. Za prvog komesara čete za vezu je postavljen Božidar Jokić. Zamjenik komandira je bio Jovo Adžić iz Smoljanca, a zamjenik komesara Božo Tonković, iz Studenaca, zagrebački komunist, trgovački radnik, izuzetno komunikativan karakter. Tonković je u decembru 1942. godine prekomandiran u bataljon »Marko Orešković«, a dužnost partijskog sekretara vezista dobio je dotadašnji delegat mitraljeskog voda 2. bataljona »Pekiša Vuksan« Nikola Zagorac Kobac, dvadesetpetogodišnji stolar iz Metka.

³¹¹> Zb. NOR, V/8, 318.

³¹²> Isto.

³¹³) Isto, 319,

Isto.

³¹⁵) Isto.

»Oko 1200 partizana sa oružjem i bez oružja«,³¹⁶ 1. NOU brigade Hrvatske je 28. oktobra krenulo s Banije trasom koja je bila određena naredjenjem zamjenika komandanta Glavnog štaba Hrvatske Ivana Gošnjaka: Klasnić, Obijaj, Perna, Krstinja, Veljun...

Popodne 31. oktobra brigada je zastala u Veljunu, pripremajući se za prelazak Korane. Dok je pripremana večera, nešto iza 17 sati, nad Veljunom su se pojavili talijanski avioni. Mada je - kako će to biti kazano u izvještaju štaba brigade - »komandno osoblje bilo prisebno«, i mada su se borci sklonili i u voćnjacima i šumarcima pritajili, talijanski avijatičari su ipak uspjeli uočiti konje i komoru 4. bataljona, pa su Veljun zasuli bombama. Iz borbenog stroja je izbačeno 28 boraca; 10 mrtvih na mjestu, među njima 3 člana Partije, 3 kandidata za prijem u Partiju i sekretar skojevskog biroa - svi iz 4. banijskog bataljona. Poginuo je i komandir 1. čete 4. bataljona Milan Dimitrović, po ocjeni zamjenika komesara brigade Milana Uzelca Brice, »jedan od najboljih komandira u cijeloj brigadi«. Uzelac će čak i 45 dana poslije ove veljunske nesreće pisati kako se njeni »osjećaju tragovi«.³¹⁷

³¹⁶> Isto.

³¹⁷> AVII, 102B, 24-*